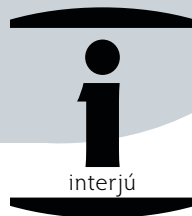

A közösségi művészet 70-es évekbeli fogalma

Beszélgetés Mélyi Józseffel

JANKÓ JUDIT

interjú

MÉLYI JÓZSEF

A bécsi kortárs vásár, a viennacon-temporary 2017 fókuszprogramjának főszereplője idén Magyarország, s ennek a keretében kerül sor *A magyar avantgárd át(újra)gondolása – az 1960-as–70-es évek művészi pozícióinak újrafelfedezése* című kiállításra, melyet Mélyi József kurátor, művészettörténész állított össze három budapesti galéria – az acb, a Kisterem és a Vintage anyagából. A korszak művészi pozícióiról, útkereséseiről szóló válogatás kapcsán beszélgetünk Mélyi Józseffel.

Az elmúlt években több kiállítás, a 2013-as budapesti Bookmarks, majd az Art Cologne keretében annak egy kibővített változata, illetve idén a New York-i Elisabeth Dee Gallery magyar kiállítása ugyanannak a projektnek a része, a magyar neoavantgárd és posztkonceptuális művészet legmarkánsabb művészi pozícióinak bemutatása, a viszonyítási pontok kijelölése. Az általad szervezett kiállítás miben különbözik ezektől, mennyire folytatása ezeknek, egyszerűen fogalmazva: mire kértek fel?

MÉLYI JÓZSEF: A felkérést három budapesti kereskedelmi galériától (az acbtól, a Kisteremtől és a Vintage-től) kaptam, akik haladnak tovább a Bookmarks-kiállítás általuk kijelölt útján – ennyiben mindenképp folytatás, de azért ez egy új bemutató, semmiképp sem az előzmények felújítása. Szokatlan és művészettörténeti szemmel kemény műfaj, hogy a kereskedelmi galériák érdekeit miként lehet egy kurátori kiállítással összeegyeztetni. A feltételek, a keretek erősen meghatározottak, sok felülírhatatlan elem és korlát van beleépítve; nagyon más munka ez, mint amikor szabadon válogat az ember, vagy archívumokban kutat. Némileg fából vaskarika a műfaj, de éppen ez a kihívás érdekelt. Igyekeztem az elején mindenkit meghallgatni, mit vár el, mit szeretne elérni, hogy aztán a későbbiekben hadd dolgozzam magam. Nem értek rossz élmények. Régóta, különböző ügyekben már dolgoztam együtt mindhárom galériával, kölcsönösen bízunk egymásban. Ennek a kiállításnak a fókuszában a 70-es évek áll, csaknem kizárólag 70-es évekbeli művek lesznek az elejétől a végéig, különböző pozíciókat megjelenítve. Az elmúlt évek kiállításával kijelölődött egy irány, amit leginkább három alkotó, Maurer Dóra, Bak Imre, Jovánovics György neve (és nyugat-európai piaci sikere) fémjelez. A következő logikus

MAURER DÓRA: *Rejtett struktúrák CA2*, 1977–1981, grafit, papír, 65x50 cm
a Vintage Galéria jóvoltából

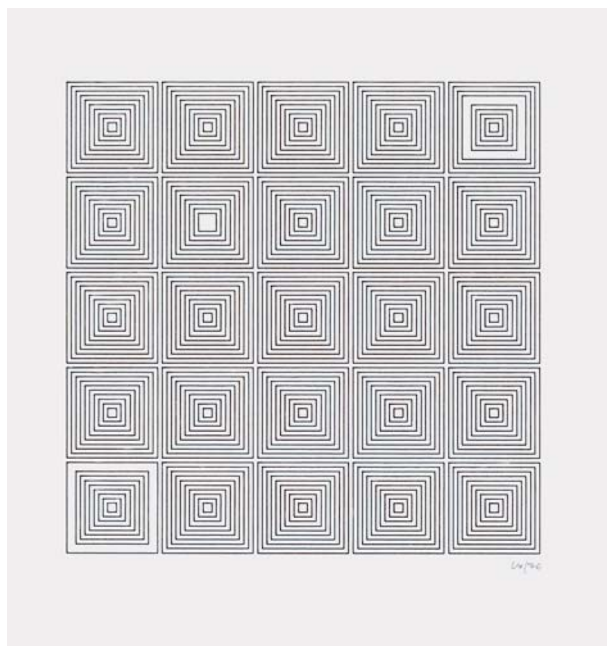
LADIK KATALIN: *Pszeudo presence*, 1974, zselatinos ezüst, 4 rész, 40x30 cm és 30x40 cm, az acb Galéria jóvoltából; HUNGART © 2017

lépés erre a vonalra további alkotókat ráépíteni, kereskedelmileg és kanonizáció szempontjából is erről szólhat most a viennacontemporary. Adódott egy lehetőség, a galériák élni próbálnak vele.

Nem példa nélküli, mégis szokatlan, hogy a műtárgypiac felől érkezik érdeklődés egy korszak vagy egy műfaj iránt, mégis azt gondolnám, ez a téma nem kifejezetten piaci, inkább művészettörténeti feldolgozást igényel. Mi lehet az érdekes a 70-es évek magyar művészetéből a piacnak, és ez azonos-e azzal, ami a művészettörténetnek érdekes?

M. J.: Nyilván a piac olyan, mint egy folyó, amely abban a mederben folyik, amerre tud haladni. Arra megy, ahol van még száraz hely. Számos – nem gyűjteményekben, és főként nem intézményekben, múzeumokban – 70-es évekből származó mű elérhető még szabadon, ráadásul belengi őket valamiféle sajátos egzotikum. A korszak izgalmassága általánosan is érdeklődést generált világszerte az elmúlt években, kézenfekvő, hogy a piac nyisson erre. Az, hogy nálunk a kereskedelmi galériák játszanak ebben főszerepet, kétségtelenül érdekes fejlemény, összefügg nagyobb, intézményrendszeri problémáinkkal. A kortársakkal és a közelmúlttal foglalkozó művészettörténeti kutatás

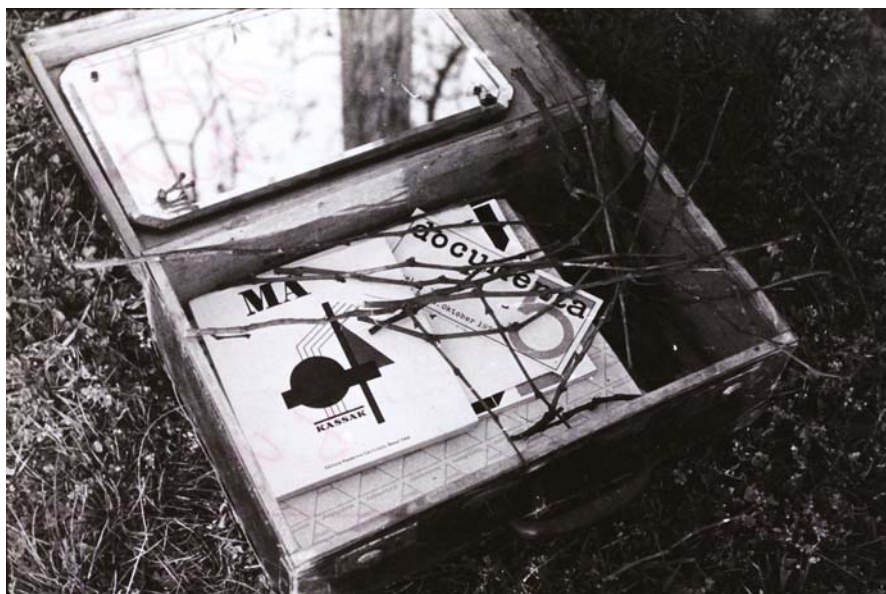
HALÁSZ KÁROLY: *MA/documenta5*, 1973, ezüstnyomat, 18x24cm a Vintage Galéria jóvoltából HUNGART © 2017

VERA MOLNÁR: *1 % rendetlenség*, 1976, tinta, papír, 50x36 cm a Vintage Galéria jóvoltából; HUNGART © 2017

intézményei, beleértve az ezzel foglalkozó kiállítóhelyeket is, jelenleg nem vagy alig funkcionálnak. A folyó hasonlatánál maradvá, sok a kiszáradt folyómeder. A Műcsarnok profilt váltott, az Ernst Múzeum megszűnt, a budapesti Ludwig Múzeumnak mások lettek a preferenciái, és már nem annyira egyértelmű a programja. Nincs határozott koncepció mentén haladó, külföld felé kommunikáló szakmai munka. A kereskedelmi galériák szükségszerűen elkezdtek a keletkezett réseket betölteni, olyan feladatokat vesznek át, amelyek a világban a non-profit szervezetek vagy tudományos akadémiái kutatóhelyek munkaköréhez tartoznak. Hatalmas

hiányok gyűltek föl 1990 óta, pedig akkor azt gondoltuk, viszonylag gyorsan eltűnhetnek a magyar művészettörténet fehér foltjai. Hamar kiderült, valahogy ez mégsem történik meg. Azóta sem láthattunk egy átfogó, 70-es évek-kiállítást, és bár 1994-ben Keserü Katalin megrendezte a 80-as évek művészetéről szóló tárlatát az Ernst Múzeumban – és noha nagyon vitatott volt –, azt mégsem követte másik. Legutoljára 2014-ben történt kísérlet: a felemás megoldást hozó *Lépésváltás* című kiállítás, a Magyar Nemzeti Galéria

LANTOS FERENC: *Kompozíció I.*, 1970, polycolor vásznon, diptichon, 100x100 cm
 az acb Galéria jóvoltából
 HUNGART © 2017

LANTOS FERENC: *Kompozíció II.*, 1970, polycolor vásznon, diptichon, 100x100 cm
 az acb Galéria jóvoltából
 HUNGART © 2017

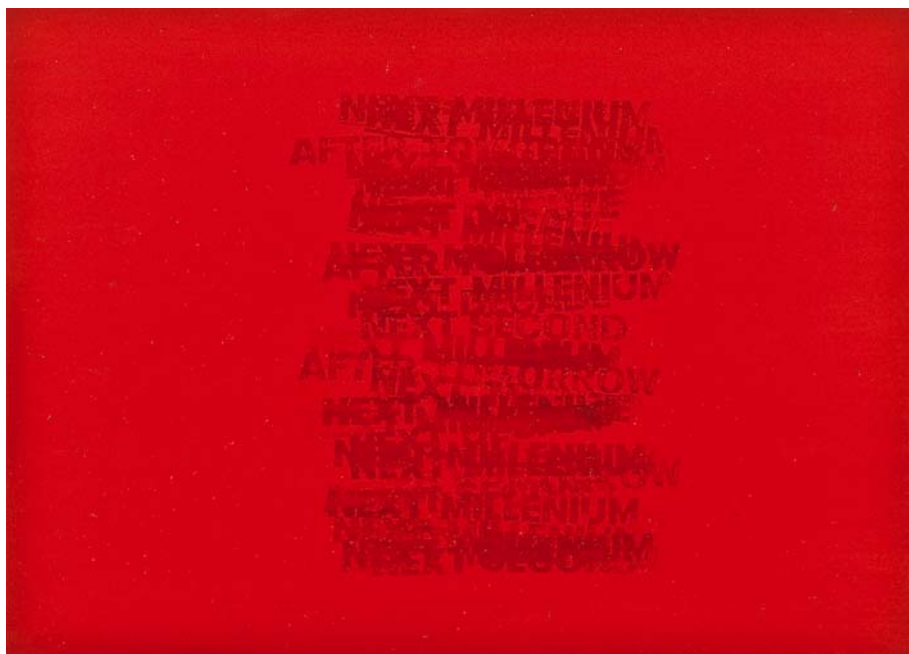
1945 utáni művészetet bemutató állandó kiállításának újrarendezett változata. Nem születtek olyan megoldások, amelyekre jó szívvel azt mondhatnám, hogy átfogóan, többé-kevésbé pontosan felfűzik egy gondolati szárla egy korszak műveit, nincs olyan katalógus, amit odaadhatnék egy külföldi kurátor kezébe, hogy nézze át, mert ebben benne van minden lényeges, amiből ki lehet indulni. Különálló részeredmények vannak csak, s ezek oroszlánrésze jelen pillanatban tagadhatatlanul a kereskedelmi galériák érdeme.

Visszatérve a bécsi tárlatra, miként lehet összefoglalni a koncepciót, milyen gondolatokkal kezdtél neki a munkának?

M. J.: A 70-es évek külföld felől érdekesnek tűnő pozícióit igyekeztem megragadni a három galéria művészeinek konkrét műveiből válogatva. Bár – ahogy említettem – kereskedelmi közegben vagyunk, kis mozgástérrel. Nemcsak hogy jó minőségű művekről van szó, hanem az egyes életművekben

elfoglalt pozíciójuk is figyelemre méltó, ezért a meghatározott határokon belül mégiscsak van játéktér. Kiindulópontom a 70-es évek elején, valamikor 1972–73 környékén következett, a művészeti és kultúrpolitikai közeget meghatározó politikai keményedés volt. A kiállítás középpontjában elsősorban azok a pozíciók állnak, amelyek ebből a megmerevedésből kiindulva próbálják megtalálni a lehetséges utakat. Sokan külföldre kényszerülnek, mások itthon vonulnak belső emigrációba, egy harmadik markáns csoport pedig a népművelés felé fordul, jellemzően

népi motívumok használatával. A kitörési pontok keresése egy új paradigmából kiindulva – ez a lényeg, és ezeket a művészi pozíciókat szeretném egymás mellé állítani. A kikényszerítettek közül Szentjóbgy Tamásnak egy még itthon készült munkája látható, ami megmutatja, hogy mi az, amitől elzárkózott a hatalom. Szombathy Bálint és Ladik Katalin Vajdaságban készült munkái mellett Molnár Vera tekeresműve olyan, amit bemutattak a 70-es években itthon, tehát igazodási ponttá válhatott a geometrikus absztrakcióban. A Pécsi

ATTALAI GÁBOR: *RED-Y MADE, I-IV.*, 1974, zománc, papír, tinta, 33x33 cm
 a Vintage Galéria jóvoltából
 HUNGART © 2017

GELLÉR B. ISTVÁN: *Különös gyümölcsök III.*, 1975, 50×127 cm

az acb Galéria jóvoltából

HUNGART © 2017

Műhely több művészt is beválogattam, akik a 70-es években próbáltak a köztér felé is nyitni és a közösségi művészet új formáját kialakítani. Inkább struktúrák jelennek meg, nem egy-egy műre helyeződik a hangsúly.

Miként lehet felvázolni a kiállítás szerkezetét? Milyen látványvilágot tervezel?

M. J.: Egy mátrixot próbálunk felrajzolni, nem egy ívet vagy egy valahonnan valahová tartó vonalat. Fogalmazhatok úgy is, hogy térképyszerűen mutatjuk meg a lényegét. Ha konkrétumot kérdezel, főképp képek lesznek, kevesebb objekt, több fotó, és a geometrikus művek túlsúlya tetten érhető a válogatásban. Keveset mutatunk a piros-fehér-zöld motívumokból, és a szocializmus speciálisan hazai problémáit sem szeretném taglalni, annál elemeltem dologra törekedtem, kilépve a nemzeti-nemzetközi ellentétpárból. Ami engem leginkább érdekelt, és ezt szeretném érdekessé tenni másoknak is, az a közösségi művészetnek az új, 70-es évekbeli fogalma. A kiállítás középpontjában azok a törekvések állnak, amelyek valami ilyesmit akartak megtalálni kiútként a 70-es években Magyarországon, és amelyek valamiféle szintézist jelentettek a nyugati törekvések és a magyar gyökerek közt. A Pécsi Műhelyben, Bak Imrénél, Nádler Istvánnál, Keserü Ilonánál tetten érhetőek ezek a törekvések.

A közösségi törekvések azért is érdekelnek, mert ennek kapcsolata lehet a mával?

M. J.: Természetesen kurátorként mindig feladatomban annak felmutatása, ami ma is releváns lehet. Jelenünkben a legtöbben azt keresik, hogy vajon a vizuális művészet tud-e magának új szerepet találni, miközben fogalmunk sincs, mit kezdünk a minket körülvevő vizuális ingerekkel, a közösségi médiumokban folyamatosan ránk ömlő képekkel, a sorozatfőcímeiktől a reklámokon át a videoklipekig összefolyó globális képi világgal. A vizuális motívumok által teremthető közös gondolkodás, a közösségnek ez a mélyebben megragadott fogalma érdekel. Most is jelen van ugyanaz a keresgélés, mint a 70-es években, hogy egyáltalán mi lehet a fogódzó: van-e olyan vizuális rétegünk, ami közös lenne?

A Bálnában tavaly megrendezett *Nagyítások* című kiállítás a 60-as évekről nagy visszhangot váltott ki. A 70-es évekről is tervezel valami hasonlót?

M. J.: Mások is kérdezték, de nem tervezek semmit. Az 50-es évek sokkal jobban érdekel, sőt a 40-es évek vége még inkább, hiszen egy sor, napjainkat is meghatározó probléma gyökere onnan ered. Az *Oldás és kötés* című kiállítás rendezése kapcsán erős élményem volt, amikor félreérthetetlenül kiderült, mindennek, amivel a tárlat foglalkozik, az előzményei mennyire mélyen gyökereznek a 30-as években. Gondolok itt például arra, hogy a népi írók és a közösségi gondolkodás

akkori elemei mennyire mélyen nyúlnak vissza, illetve ennek a nagyon távoli visszhangjai hogyan érnek el a mába, és hogyan fejtik ki a hatásukat. A 70-es évek épp egy olyan évtized, amikor úgy tűnt, a régi problémák megoldhatók, de a konszolidálódott kádári világban mindennek a mélyén, elrejtve mégis ott maradtak. Sokfelől lehetne vizsgálni, hogy a 70-es években hogyan bukkantak fel újra régi vezérmotívumok, és miként tudtak békében egymás mellett élni. Az építészetben Makovecz Imre munkásságában, a zenében Sebő Ferenc tevékenységében, a táncházmozgalomban vagy akár az irodalomban nagyon érdekes dolgok történtek, amelyek mind kapcsolatban állnak az avantgárral. Mindez azt mutatja, hogy olyan átjárások voltak lehetségesek ebben az évtizedben néhány éven keresztül, amelyet ma már el sem tudunk képzelni.